

H

TÉMA

Jak zkrotit úřednickou hydru: smysl nedává plošně přidávat ani propouštět

ŠKOLY

Víceletá gymnázia dětem pomáhají, nebo škodí? Rušit se každopádně nebudou

ESEJ

Jak sluchátka za dvacet let zničila čtyři staletí vývoje hudby

Tywoyo

Skupina PPF vsadila na Nově na placenou streamovací službu. Podle generálního ředitele Jana Vlčka chce mít do pěti let milion uživatelů

Téma

6

Jak zkrotit byrokratickou hydry Česko není tak bohaté, aby si mohlo dovolit špatně placené úředníky. Bez reformy státní správy ale nedává smysl plošné přidávání ani hromadné propouštění

Jan Němec

Rozhovor

Nová Nova Do pěti let bude Voyo sledovat milion diváků v Česku a na Slovensku, věří šéf TV Nova Jan Vlček. Příjmy z reklamy ale zůstanou klíčové

Pavel P. Novotný

18

The Economist

40

ESG, tři písmena, která planetu nezachrání Řešit najednou ekologii, sociální odpovědnost a správné firemní řízení je nesmysl. Bohatě by stačilo se zaměřit na jediný cíl, na emise

42

Recep na malér Turecko názorně předvádí, v čem je vysoká inflace škodlivá - ničí investice a ožebračuje lidi

Esej

Kde vyjí vlci Sluchátka za dvacet let zničila čtyři staletí vývoje hudby. Je to cesta vpřed, do pekel, anebo obojí zároveň?

Daniel Deyl

46

TÉMA

6 Jak zkrotit byrokratickou hydry

Jan Němec

10 Hladové státní krky

Pavel Páral

UDÁLOSTI

12 Čerstvá sekaná

**16 Komentáře
Glosy**

ROZHOVOR

18 Nová Nova

Pavel P. Novotný

POTRATY

24 Zakázané potraty a kriminálníci

Pavel Baroch

POLITIKA

27 Největší města dva měsíce před volbami

Ladislav Mrklas

MAKRO

28 Co je i na Viktora příliš

Miroslav Zámečník

ZDRAVOTNICTVÍ

30 Historie se opakuje. Testování je zpátky

Vladimír Barák

ENERGETIKA

32 Díra ve sluneční nádrži

Václav Drchal

34 Slunci vstříc

Václav Drchal

ŠKOLY

35 Víceletá, elitní a škodlivá?

Vladimír Barák

THE ECONOMIST

40 ESG, tři písmena, která planetu nezachrání

42 Recep na malér

VĚDA

44 Nadchází další sexuální revoluce. Tentokrát robotická

Pavla Hubálková

ESEJ

46 Kde vyjí vlci

Daniel Deyl

TURISTIKA

50 Výlet 3: Okolo Děvína

Pavel Baroch

SPOLEČNOST

**52 Přestupy
Narozeniny**

54 Konečná

ZAKÁZANÉ POTRATY A KRIMINÁLNÍCI

Kdykoli dojde řeč na omezení potratů, jako teď v USA, logicky se řeší právo žen na svobodné rozhodování o vlastním těle. Téměř se ale nemluví o osudech dětí, které z nechtěného těhotenství vzejdou. Často jsou to ještě větší tragédie

☰ Pavel Baroch

📷 Shutterstock.com, Jiří Skupien, Profimedia.cz

Na začátek si připomeňme základní fakta. Koncem června zrušil americký Nejvyšší soud federální právo žen na potrat, které vycházelo z přelomového precedenčního verdiktu z roku 1973, známého jako Roe vs. Wade. Druhé jméno patřilo prokurátorovi, Roe bylo „krycí“ jméno ženy, která byla členkou hnutí domáhajícího se práva žen na svobodné rozhodnutí o osudu svém a svého dítěte. Toto hnutí nastartovalo své aktivity v šedesátých letech minulého století. A ve stejném desetiletí začala ve středoevropském Československu unikátní studie předních specialistů, která si dala za cíl porovnat na vybraném vzorku populace vývoj dvou skupin dětí: chtěných a nechtěných.

Tím spojitost bádání českých psychiatrů a psychologů s děním ve Spojených státech nekončí. Vraťme se ale ještě k aktuálnímu dění v USA. Verdikt tamního Nejvyššího soudu z konce letošní června automaticky neznamená, že je umělé přerušení těhotenství považováno za nelegální. Rozhodování o něm je teď jen čistě na jednotlivých amerických státech. Některé z nich v posledních letech už se zpříšňováním potratových zákonů začaly, jiné chtějí i nadále ponechat osudovou volbu na samotných ženách.

Deník The New York Times bezprostředně po rozsudku odhadl, že přibližně dvacet amerických států, kde žije více než 26 milionů žen v produktivním věku, interrupce i nadále povolí. Jde zejména o státy na severovýchodě země a na západním pobřeží. Naopak dvacet států na jihu a ve vnitrozemí patrně potraty zakáže. Žije v nich něco přes 25 milionů žen, které mohou mít děti. Podstatný dopad bude mít podle novin soudní verdikt o umělém přerušení těhotenství na chudší ženy, které si nebudou moci dovolit cestovat kvůli přerušení těhotenství do jiného státu.

„Jsem velice zklamaný, protože práva žen je třeba chránit. A očekával bych, že Spojené státy je chránit budou,“ uvedl šéf Světové zdravotnické organizace (WHO) Tedros Adhanom Ghebreyesus. Verdikt odsoudil také americký prezident Joe Biden a jeho předchůdce Barack Obama zase obvinil soud z útoku na „základní svobody milionů Američanek“. Zato ex-prezident Donald Trump výrok soudu

Červnový protest v New Yorku za právo žen na svobodné rozhodnutí o interrupci.

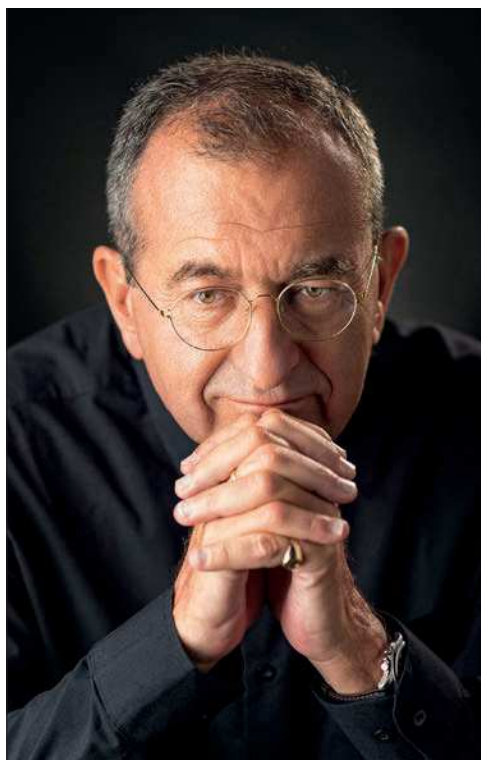
ocenil. Uvedl, že „vrací právo tam, kde mělo už dlouho být“.

Nikdo z nich nehovořil přímo o nechtěných dětech, které se narodí ženám, jimž úřady nepovolí umělé přerušování těhotenství. Tyto americké děti přitom mohou následovat osud českých, respektive československých dětí z padesátých až osmdesátých let minulého století. V těchto letech v socialistickém Československu fungovaly takzvané interrupční komise, od nichž musela mít každá žena, která chtěla přerušit těhotenství, oficiální povolení. Ostatně netýká se to jen nechtěných amerických dívek a chlapců, ale také dětí v zemích, kde úřady omezují potratové předpisy – například v sousedním Polsku.

Stovky sledovaných dětí

Profesor Cyril Höschl je mezinárodně uznávaný psychiatr. V letech 1990 až 2021 byl ředitelem Psychiatrického centra Praha, které se v roce 2015 transformovalo v Národní ústav duševního zdraví. A právě v Laboratoři pro výzkum rodiny Výzkumného ústavu psychiatrického začala v šedesátých letech vznikat zmiňovaná dlouholetá studie srovnávající vývoj chtěných a nechtěných dětí. Hlavními autory byli Zdeněk Dytrych, Jiří Schüller, Luděk Kubička a veřejně známý Zdeněk Matějček, který patřil mezi zakladatele českých SOS dětských vesniček.

Nechtěné děti měly později problémy v rodině, málo přátel, trpěly konflikty s nadřízenými i spolupracovníky, častěji se objevovaly v protialkoholních a protidrogových poradnách a v celostátních rejstřících trestů.

Podle profesora Cyrila Höschla trpěly sledované nechtěné děti v dospělosti částečnou citovou deprivací.

Profesor Höschl se s těmito odborníky, kteří už jsou všichni po smrti, osobně znal a seznámil se také s výsledky jejich práce, která trvala několik desetiletí. Nasbírané údaje z jejich výzkumu včetně kontaktů na sledované děti a jejich rodiče bohužel nejsou k dispozici, protože autoři je před svou smrtí nikomu nepředali a v jejich pozůstalosti se nenašly – nebylo proto možné ve studii pokračovat.

Podle Höschla si skupina českých odborníků vytipovala vzorek několika stovek maminek, a to podle podobného klíče, jakým se dnes vybírají lidé do různých výzkumů – z různých sociálních vrstev, z města i venkova nebo podle toho, jestli pocházely z movitých, či spíše chudších poměrů. Základním kritériem ovšem bylo, jestli jejich dítě bylo chtěné, či dokonce například kvůli zdravotním potížím „vymodlené“, nebo naopak nechtěné. Zajímavostí podle Höschla je to, že na začátku na studii přispěl americký expert Henry David (což je mimochodem další spojitost s USA).

Čeští vědci posléze sledovali psychologický a osobnostní rozvoj několika stovek dětí v obou skupinách, a to formou rozhovorů, testů a dalších psychologických metod. Už první výsledky byly

poměrně zajímavé: nechtěné děti na tom krátce po porodu byly vývojově lépe než děti chtěné. Höschl si to vysvětluje tím, že nechtěné děti byly zdatnější mimo jiné proto, že se mnohé matky samy pokoušely vyvolat podle různých babských rad potrat – když jim to interrupční komise nedovolila. Právě proto byly tyto děti relativně odolnější a netrpěly třeba tak často nemocemi.

Horší v mateřském jazyce

Dalším zjištěním výzkumu podle profesora Höschla bylo, že si některé matky, které si dítě nepřály a chtěly původně na interrupci, přece jen cestu ke svému potomkovi našly. Měly ho stejně rády jako v případě matek chtěných dětí.

Když pak obě skupiny dětí začaly chodit na základní školu, nebyly mezi nimi při zvládání učební látky zpočátku výraznější rozdíly. Učily si přibližně stejně, dokonce i změřené IQ měly podobné. Ve vyšších ročnících se přece jen odlišnost objevila. Nechtěné děti zaostávaly v mateřském jazyce. „Byl to jeden z nejvýznamnějších rozdílů, přičemž úmyslně neříkám český jazyk, ale jazyk mateřský. Nechtěným dětem se totiž nedostávalo mateřských citů, jejich matky jim nevyjadřovaly takovou lásku, jako tomu bylo u dětí chtěných,“ říká Cyril Höschl.

Podstatné rozdíly se také projeví u těchto dětí, když dospěly. Nechtěné ženy a nechtění muži totiž trpěli částečnou citovou deprivací – opět se projevovalo, jaký vztah k nim měly v mládí jejich matky. Podle Höschla jim chyběly emoční vazby. A také se ukázalo, že nechtěné děti v dospělosti přišly častěji do styku s orgány činnými v trestním řízení kvůli různým deliktům a přečinům. Podle přednosta Psychiatrické kliniky Fakultní nemocnice v Plzni Jana Vevery to s mnohými nechtěnými dětmi nedopadlo dobře. „Měly problémy v rodině, málo přátel, trpěly konflikty s nadřízenými i spolupracovníky, častěji se objevovaly v protialkoholních a protidrogových poradnách a v celostátních rejstřících trestů,“ poznamenal Vevera.

Americké uznání

Mnohaletá práce skupiny českých specialistů, která se nakonec protáhla až do devadesátých let, se dočkala mezinárodních uznání, především ve Spojených státech. „Ve své době to byla skutečně jedna z nejkvalitnějších studií na světě,“ uvádí Cyril Höschl z Národního ústavu

Čeští vědci sledovali psychologický a osobnostní rozvoj několika stovek dětí v obou skupinách, a to formou rozhovorů, testů a dalších psychologických metod.

duševního zdraví. Na konci osmdesátých let získali čeští vědci za svou práci cenu Americké psychologické asociace.

Tím to ovšem neskončilo. V roce 2005 napsali americký ekonom Steven D. Levitt a novinář Stephen J. Dubner knihu s názvem *Freakonomics*, která byla posléze přeložena do češtiny jako *Špekonomie*. Popisují v ní některé skryté jevy ve společnosti, například jak funguje gang dealerů cracku nebo jak přemýšlejí realitní makléři. Jedna z kapitol byla věnována roli, kterou sehrály legalizované potraty při snižování kriminality.

Autoři dospěli k závěru, že zmiňovaný přelomový rozsudek z roku 1973, díky

Diskuse o právu žen na umělé přerušování těhotenství se vedou také v české společnosti.

němž ženy dostaly svobodu při rozhodování o svém těhotenství, se podepsal na významném snížení kriminality o několik desítek let později. Právě proto, že se nenarodily mnohé z nechtěných dětí, z nichž by později mohli vyrůst zločinci. Mnozí odborníci kritizovali knihu obecně i konkrétně tvrzení o vlivu legálních interrupcí na vývoj kriminality, ale mezi čtenáři se publikace dočkala mimořádného úspěchu.

„Z té knihy se stal celosvětový šlágr,“ řekl Höschl. Jen do konce roku 2009 se jí prodaly více než čtyři miliony kusů. Po tomto úspěchu vznikl dokonce celovečerní film nebo pravidelný rozhlasový pořad. Pro nás je ovšem podstatnější, že se američtí autoři Levitt a Dubner ve své publikaci odvolávají mimo jiné na studii českých vědců o nechtěných dětech.

Americký ústup od *Roe vs. Wade* může mít dalekosáhlé následky po celém světě. Když jdou tímto směrem Američané, proč ne my, budou se logicky ptát odpůrci potratů všude možné (nejen v Polsku). Údajně prokázaná spojitost mezi nepovolením potratu a pozdějším sociálněpatologickým jednáním by mohla leckoho přimět, aby se nad zaváděním nových potratových komisí ještě zamyslel. Když už tedy nestačí trauma samotných žen. V takovém kontextu se potom ztráta desítky let trvajících českého výzkumu rovná tragédií. ×

Potratové komise

Právo žen podstoupit interrupci bylo v někdejším Československu zavedeno v roce 1958, kdy nabyl účinnosti zákon o potratech. Ten zavedl pojem „umělé přerušování těhotenství na žádost“. Tuto žádost ovšem musela schválit takzvaná potratová, respektive interrupční komise. V praxi to znamenalo, že žena předstoupila před skupinu obvykle zcela neznámých osob, před nimiž musela rozebírat své nejosobnější problémy, aby je přesvědčila o tom, že umělé přerušování těhotenství je pro ni skutečnou nutností.

Komise obvykle připouštěly potrat ze zdravotních důvodů, ale také podle „zvláštního zřetele“. Mezi ně patřil kupříkladu vyšší věk těhotné ženy, větší počet dětí, nedobré ekonomické podmínky rodiny, ztráta manžela nebo otěhotnění mimo manželský svazek. Žádný z těchto důvodů ovšem nebyl stoprocentní zárukou, že se žena patřičného souhlasu skutečně dočká.

A tak nebylo výjimkou, že se ženy pokoušely členy komise různou formou podplácet anebo uplácely falešné „taťinky“, kteří měli dosvědčit, že dítě bylo počato mimo manželství. Rozhodnutí každopádně do značné míry záleželo na libovůli komunistických pohlavárů, kteří měli moc nad životem ženy i jejího nechtěného potomka. Mnohé ženy to považovaly za šikanování a celý proces byl pro ně silně traumatizující – mnohdy dokonce více než případná následná interrupce. Potratové komise zrušil až v roce 1986 nový zákon, a to i díky aktivitám Laboratoře pro výzkum rodiny Výzkumného ústavu psychiatrického. Podle nových pravidel už k umělému přerušování těhotenství nebyla zapotřebí schválená žádost od interrupční komise. Právo na tento zákrok dostala každá žena, která se tak svobodně rozhodla.

Ostatně z dobových údajů je patrné, jak se tato razantní změna odrazila v praxi. Zatímco mezi lety 1960 a 1984 se podle Českého statistického úřadu pohyboval průměrný počet uměle přerušovaných těhotenství mezi 60 tisíci a 73 tisíci za rok, po schválení nového zákona to bylo jednu dobu dokonce nad sto tisíci ročně. Posléze jich ovšem ubylo. Další skok nastal bezprostředně po listopadu v roce 1989, od té doby ale počet interrupcí klesá a podle posledních dostupných údajů už je interrupcí méně než sedmnáct tisíc za rok.